

Õiguskantsler

Raivo Aeg
minister
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 30.08.2019 nr 10-2/4199

Meie 24.09.2019 nr 6-1/191031/1904692

Hüvitis alusetu kinnipidamise eest

Austatud Raivo Aeg

Õiguskantsleril paluti hinnata, kas põhiseadusega on kooskõlas olukord, kus ükski seadus ei näe ette kahju hüvitamist juhul, kui rahvusvahelise kaitse taotleja on alusetult kinni peetud. On tulnud ette juhtumeid, kus Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) on taotlenud kohtult luba rahvusvahelise kaitse taotleja kinnipidamiseks ja halduskohus on taotluse rahuldanud, kuid ringkonnakohus või Riigikohus on kohtu loa tühistanud. Riigivastutuse seaduse kohaselt saab kahju hüvitamist taotleda vaid siis, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo.

Sama probleem tekib ka muudel juhtudel, kui seaduse kohaselt on lubatud kohtu loal inimest kinni pidada (näiteks tahtest olenematu ravi kohaldamine psühhiaatrilise abi seaduse alusel või ohtliku nakkushaige eraldamisel, alaealise paigutamine kinnisesse lasteasutusse, kohtumääruse alusel inimese hoolekandeesutusse paigutamine, väljasaadetava kinnipidamine). Reguleerimata on aga kahju hüvitamine, kui selgub, et vabaduse võtmine oli siiski alusetu. Seadus näeb ette kahju hüvitamise ainult süüteomenetluse käigus alusetult vabaduse võtmise eest.

Leian, et põhiseaduse ja Euroopa inimõiguste konventsiooniga on vastuolus, et seadused ei reguleeri kahju hüvitamist väljaspool süüteomenetlust alusetult vabaduse võtmise eest.

Õigus hüvitisele alusetult vabaduse võtmise korral

1. Põhiseaduse § 25 kohaselt on igaühel õigus nõuda talle õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamist. [Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni](#) (EIÕK) artikli 5 lõige 5 sätestab, et igaühel, kes on alusetult vahistatud või kinni peetud, on täitmisele kuuluv õigus kompensatsioonile.

2. Põhiseaduse kohaselt on lubatud vabaduse võtmine järgmistel juhtudel: 1) süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu määratud aresti täitmiseks; 2) kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks; 3) kuriteo või haldusõiguserikkumise ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkuminekku vältimiseks; 4) alaealise üle kasvatusliku järelevalve sisseseadmiseks või tema toimetamiseks pädeva riigiorgani ette, et otsustada sellise järelevalve sisseseadmine; 5) nakkushaige, vaimuhaige, alkohooliku või narkomaani kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik; 6) ebaseadusliku Eestisse asumise tõkestamiseks ning Eestist väljasaatmiseks või

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

välisriigile väljaandmiseks. EIÕK artikli 5 lõige 1 sätestab põhimõtteliselt sama sisuga kinnipidamise alused.

Kahju hüvitamise regulatsioon

3. [Riigivastutuse seaduse](#) § 15 lõike 1 järgi võib isik nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo.

4. Süüteomenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamine on reguleeritud eriseadusega. [Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seadusega](#) tunnistati kehtetuks riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seadus (AVVKHS; § 25), kuigi AVVKHS-i reguleerimisala oli laiem kui süüteomenetlusega seonduv vabaduse võtmine.

5. Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seaduse eelnõu ([635 SE](#)) seletuskirjas on märgitud, et „kehtiv õigus ei näe ette võimalust, et kohtu tegevusega saaks isik kahju nõuda. Sellisel juhul on isikul õigus nõuda haldusorgani poolt vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamist riigivastutuse seaduse alusel, sest sõltumata haldus- ja ringkonnakohtu tühistatud määrustest on ka haldusorgani tegevus tekitatud kahjuga põhjuslikus seoses. Kui kohtu lahendiga tekitatakse kahju, tuleb see vajaduse korral reguleerida täiendavalt riigivastutuse seadusega [...]“.

6. Seega on riigivastutuse seaduse kohaselt võimalik taotleda alusetult vabaduse võtmise eest kahju hüvitamist vaid juhul, kui kohus on pannud toime kuriteo. See alus on väga piirav, sest on vähetõenäoline, et kohus paneks toime kuriteo, andes loa inimese kinnipidamiseks.

7. Alusetu kinnipidamine on selline olukord, kus peab olema võimalik taotleda kahju hüvitamist. See õigus ei sõltu sellest, kas kohus pani otsustamisel toime kuriteo. Seega on Eesti seadused (ennekõike riigivastutuse seadus) lünklikud, sest need ei reguleeri kahju hüvitamise aluseid ega korda sel juhul, kui inimest on väljaspool süüteomenetlust alusetult kinni peetud ning kinnipidamiseks on loa andnud kohus.

8. Põhiseaduse § 25 ja EIÕK artikli 5 lõige 5 on vahetult kohaldatavad, kui hüvitispõhiõigust reguleerivad seadused on kas lünklikud või on hüvitisenõuet põhiseadusvastaselt piiratud.¹ Kui inimeste põhiõiguste tõhusa kaitsmise üle tekib õigusvaidlus, tuleb neid sätteid rakendada, sest inimesele peab alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitama. Seadusega tuleb reguleerida kahju hüvitamise alused ja kord ka juhul, kui inimest on kinni peetud kohtu loal. See nõue tuleneb ka põhiseaduse §-dest 13 ja 14. Seadusega peab olema selgelt reguleeritud, kellel tekib õigus kahju hüvitamisele, milline haldusorgan vastutab kahju hüvitamise eest ning kuidas alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitatakse. See on vajalik nii õigusselguse tagamiseks kui ka õiguse ühetaoliseks kohaldamiseks.

9. Kohus peab konkreetse õigusvaidluse lahendama ning määrama kindlaks vastustaja ja otsustama kahjuhüvitise suuruse. See ei asenda aga kohustust reguleerida kahju hüvitamise aluseid ja korda seadusega.

¹ J. Jäätma, I. Pilving. [Põhiseaduse § 25 kommentaar](#), komm 2. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

Kokkuvõte

10. Justiitsministeerium teatas 30.08.2019 vastuses, et analüüsib seda küsimust, sest ka koalitsioonileping näeb ette, et õigusemõistmisega tekkinud kahju eest on plaanis kehtestada riigi vastutus. Palun arvestage probleemi lahendamisel siinse seisukohaga.

Palun teatage 9. detsembriks 2019, mida olete selle probleemi lahendamiseks ette võtnud.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Kristiina Albi 693 8412
Kristiina.Albi@oiguskantsler.ee
Marju Agarmaa 693 8447
Marju.Agarmaa@oiguskantsler.ee